

Svenska företag i Afrika

ARNE BIGSTEN

Denna bok ger en lättläst och populär diskussion om utvecklingen i Afrika med fokus på svenska företags aktiviteter i regionen. Författarna diskuterar företagens strategier, hinder och möjligheter, effekter i länderna där de verkar, finansieringen av deras verksamhet och förutsättningarna för framgång. Företagspresentationerna baseras på intervjuer med personer verksamma i svenska företag i Sydafrika, Nigeria, Ghana och Kenya, samtal med svenska diplomater och tjänstemän plus litteraturstudier.

I den första delen av boken diskuteras utvecklingen i Afrika från kolonialtiden till våra dagar. Diskussionen är lättläst och ger en rimlig beskrivning av utvecklingen. Författarna är inspirerade av forskare som Douglass North, Daron Acemoglu och James Robinson, som betonar institutionernas betydelse för ekonomisk utveckling. De pekar på att inkluderande ekonomiska och politiska institutioner inte varit väl etablerade i Afrika, där neopatrimoniala system i stället dominerat och bromsat utvecklingen.

I kapitel 3 beskrivs svenska kontakter med Afrika från 1600-talet och framåt. Först handlade det om handelsmän och Linnélärjungar, men från 1800-talet fanns även en del företagsemigranter. Kapitlet ger mycket intressant information om personer som jag inte kände till. Man ger i kapitlet också data om den svensk-afrikanska handelns utveckling och svenska direktinvesteringar i Afrika.

I kapitel 4 ges en populär översikt av Afrikas ekonomiska historia inklusive handelsvägarnas framväxt, slavhan-

deln och koloniernas etablering under 1800-talet. Industrialiseringen i södra Afrika diskuteras utförligt liksom avkoloniseringen och dess effekter. Man pekar på att de afrikanska institutionerna inte har gynnat en uthållig och inkluderande tillväxt. Äganderätten har haft svagt skydd och korruptionen har varit utbredd. Staterna har inte kunnat tillhandahålla kollektiva nyttigheter på ett effektivt sätt. De regimer som växte fram efter självständigheten kring 1960 utvecklades ofta till odemokratiska enpartistater, där ekonomisk och politisk makt flätades samman. Den ekonomiska politiken blev också alltför interventionistisk.

Kapitel 5 ger en översikt över det ekonomiska och politiska läget i Afrika i dag. Författarna påpekar att den ekonomiska tillväxten kom tillbaka kring sekelskiftet och att det skett stora sociala förbättringar. Man noterar dock att tillväxten de allra sista åren har bromsats upp, bl a på grund av fallande råvarupriser. Den ekonomiska politiken är dock i mycket bättre skick än tidigare, efter makroekonomiska och strukturella reformer, och utbildningsnivån är mycket högre än tidigare. Afrika är dock fortfarande världens fattigaste region. Kontinenten har snabb befolkningsökning och enligt prognoserna så kommer man att ha två miljarder innevånare i mitten av detta sekel, dvs dubbelt mot vad man har nu. Om man inte lyckas få igång en snabbare tillväxt som genererar sysselsättning, så lär detta få stora konsekvenser, bl a i termer av ökat migrationstryck.

Den andra delen av boken (kapitel 6–10) har en annan karaktär. Här redovisas intervjuer med svenska företagare i Afrika, i vilka de undersökte företagets bakgrund, och därefter presenteras företagarnas synpunkter och erfarenheter rakt upp och ner. Författarna systematiserar inte resultaten från intervjuerna i någon större utsträckning, utan nöjer

RECENSION

Emil Uddhammar
och Peter Stein:
*Svenska företag i Afrika
– från slavhandel till
it-revolution*, 2019,
Santérus förlag, 285
sidor, ISBN 978-9-
173-59137-9.

Arne Bigsten
Professor emeritus
och seniorforskare,
Institutionen för
nationalekonomi
med statistik, Han-
delshögskolan vid
Göteborgs univer-
sitet

sig med att avsluta varje kapitel med några reflektioner.

Kapitel 6 redogör för intervjuer med folk inom företag på området information och kommunikation, på Ericsson och några mindre företag. I kapitel 7 behandlas industri- och råvaruföretag. Etableringen och utvecklingen av företag som Atlas Copco och LAMCO, som var ett mycket stort gruvprojekt under 1960- och 1970-talen i Liberia, beskrivs. Svenska Petroleum, som bl a pumpar olja i Elfenbenskusten, diskuteras också. Kapitel 8 handlar om agrobusiness som Tetra Pak, som är en stor spelare i Afrika när det gäller förpackning. Kapitel 9 handlar om företag inom transport och infrastruktur. Här ägnas speciellt intresse åt Scania, som har en lång historia i regionen. Kapitel 10 presenterar intervjuer från övriga branscher med innovativa företag i energisektorn, *call centres*, hälsovård och ekoturism.

Varje kapitel avslutas med några reflektioner baserade på företagets erfarenheter, där Uddhammar och Stein gör ett försök att ge perspektiv på effekterna i de afrikanska länderna. De diskuterar t ex orsakerna till att sambandet mellan råvaruutvinning och ekonomisk utveckling ibland är negativt. De pekar på den holländska sjukan och de goda möjligheterna för maktthavare att försnilla inkomster från råvaror. De tar också upp att många respondenter beskriver risken för korruption som större när de handlar med den offentliga sektorn än med den privata. Alla hävdar att de (numera) har nolltolerans mot korruption, men det antyds här och där att det är lätt att hamna i etiska dilemman. Många företagare redovisar också svårigheter att konkurrera med kinesiska konkurrenter som har staten i ryggen och ibland kan vänta fem år på betalning.

I kapitel 11 diskuteras problemen med korruption och konflikter lite mer utförligt – baserat på vad som framkommit i företagsintervjuerna. När det gäl-

ler korruptionen återges några exempel på högnivåkorruption som illustrerar väl hur det kan gå till. Författarna refererar bl a till ett intressant exempel med ett företag i Kenya med dåvarande presidenten Moi som delägare. Landet införde en lagstiftning som krävde att en tredjedel av alla försäkringsbolag skulle ägas lokalt. Mois företag anmälde då sitt intresse att köpa en tredjedel av ett amerikanskt företag i branschen. Upplägget var att Mois företag skulle få dra av sina advokat- och konsultkostnader från köpeskillingen. De redovisade kostnaderna blev sedan så höga att det kenyanska företaget inte behövde betala en enda shilling för sin tredjedel av företaget. Det är ett illustrativt exempel på hur man kan trola med kontrakt för att berika sig utan att direkt stjäla pengar. Denna typ av transaktioner är numera mindre vanliga på grund av att det finns hårda amerikanska antikorrupsionslagar som kan drabba i princip alla företag runt om i världen, inklusive svenska. Dessutom bromsas svenska företag av att den allmänna opinionen i Sverige har en hård inställning till mutor.

Sedan finns det naturligtvis korruption på lägre nivåer, där poliser och lägre tjänstemän tjänar extra i hanteringen av olika ärenden, men även på denna nivå verkar medborgarnas vilja att acceptera korruption minska.

Därefter diskuteras politiska risker som är betydande i många länder. Det kan röra ändrad ekonomisk politik eller ändrade regleringar som försvårar långsiktig planering. Det kan också handla om olika konflikter och i värsta fall inbördeskrig.

Uddhammar och Stein diskuterar några kända kontroverser kring svenska företags aktiviteter i Afrika under tidigare decennier, som LAMCO i Liberia, Cabora Bassa i Mocambique och bojkotten av Sydafrika under apartheid, samt omdiskuterad närvaro under senare tid, som Lundin Oil i Sudan och SE-

KAB i Tanzania och Mocambique. De olika kontroverserna diskuteras ganska översiktligt. Mest utrymme ägnas åt Sydafrika och bojkotter mot landet under apartheidperioden– inte minst tas det upp hur diskussionerna gick för och emot under den tiden.

Det sista kapitlet heter ”Analys och slutsatser” och här försöker författarna dra samman vad man funnit. De diskuterar vad svenska företag kan bidra med och pekar på att dessa producerar varor och tjänster av hög kvalitet. Verksamheten bidrar till att introducera teknologi, bygga upp kunnskap, skapa sysselsättning och ge skatteintäkter. Ledningskultur och personalpolitik, liksom organisation av verksamheten, är lite annorlunda i svenska företag jämfört med vad som är vanligt. Det påpekas att investerare behöver vara på plats och ha en lokal partner för att kunna etablera sig, att affärskulturen skiljer sig åt mellan olika länder och att blandningen av etniciteter kan komplicera verksamheten. Ytterligare en faktor att notera är att medelklassen växer, vilket ökar möjligheten för svenska företag att göra affärer.

Industrialiseringen har inte kommit långt i Afrika än så länge, men i boken spekuleras det om förutsättningar för Afrika att i framtiden kan bli världens verkstad på basis av låga löner. I robotiseringens tidevarv är det inte längre

självljart. Slutsatsen i boken är ändå att författarna hoppas att svenska företag ska pröva att utveckla sin potential i Afrika. Det håller jag med om! Afrikas problem är inte att det varit för mycket utländska investeringar.

Boken är rik på information, men Uddhammar och Stein borde ha stämt av en del siffror från osäkra källor bättre mot källor som Världsbankens *World Development Indicators*. Det sägs t ex i boken att mjölkproduktionen med kringaktiviteter bidrar med sex–åtta procent av Kenyas BNP (s 155), vilket knappast kan vara korrekt. Det sägs vidare att 27 procent av världens befolkning lever i Afrika söder om Sahara i dag (s 252), men enligt Världsbankens statistik är siffran 14 procent år 2018.

Detta är ingen lärobok utan snarast en populärvetenskaplig skrift som bör intressera den som vill få en känsla för hur det går för Afrikas ekonomier och hur det fungerar för svenska företag i regionen och vad dessa kan bidra med till Afrikas utveckling. Diskussionerna plockar upp mycket av de svårigheter som möter företagare som försöker etablera sig i Afrika. Denna typ av information är av intresse för potentiella svenska investerare. De kan få en viss känsla för vilka utmaningarna är, hur dessa skiljer sig mellan olika länder i regionen och hur de kan hanteras.